

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת שפטים ובראשון של כי-תצא

טז יח שפטים ושטרים: הפ"א והט"ת בשווא נע. תתן-לך: געיה בת"ו הראשונה	
טז כ נתן לך: אין טעם נסוג אחור, כן הדבר גם בהמשך יז ב	
טז כא תעשה-לך: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בלמ"ד מדין דחיק	
יז א כל דבר רע: טעם טפחא בתיבת כל, יש להקפיד על הפרדת שתי התיבות הנותרות	
יז ד והגד-לך: געיה בה"א	
יז ז תהיה-בו: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בב"ת מדין דחיק	
יז ח לנגע: הלמ"ד קמוצה	
יז י אשר יבחר ה': טעם טפחא בתיבת אשר	
יז יב לשרת: טעם נסוג אחור לש"ן ותנועת הר"ש התקצרה לסגול	
יז יד וישבתה בה: טעם נסוג אחור לש"ן, הב"ת בראש התיבה השנייה בדגש חזק מדין אתי מרחיק	
יז טז לא-ירבה-לו: במלרע, הלמ"ד האחרונה בדגש חזק מדין דחיק, אין לקרוא כאילו ההטעמה בב"ת וכן הדבר גם בהמשך פס' יז. תספון: יש להאריך מעט בת"ו ובמלרע	
יז יח וכתב לו: טעם נסוג אחור לכ"ף. מלפני הכהנים הלויים: טעם טפחא בתיבת מלפני	
יז יט וקרא בו: טעם נסוג אחור לקו"ף	
יז כ הוא ובניו: יש להקפיד על הפרדת התיבות, להשמיע שורק פעמיים, כן הדבר בהמשך יח ו ¹	
יח ב לא-יהיה-לו: העמדה קלה ביר"ד הראשונה	
יז ה את-הדבר הרע: הרע בר"ש קמוצה	
יח ח חלק כחלק: לאלו שאינם מבחינים בקריאתם בין קו"ף לכ"ף עליהם להיזהר לא להדביק את התיבות	
יח ט כתועבת: הע"ן בחטף פתח ולא בצירי ²	
יח יא וידעני: הי"ד בחירק חסר (אין לקרוא 'ואידעני') והדל"ת אחריה דגושה ובשווא נע	
יח יב כל-עשה אלה: טעם נסוג אחור לע"ן	
יח יד אל-מעננים: נו"ן ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. נתן לך: טעם נסוג אחור לנו"ן הראשונה. תשמעון: במלרע	
יח יט האיש אשר לא-ישמע: תיבת האיש בפשטא, לא בקדמא כמו בצירוף קדמא מהפך פשטא	
יט א ובבתיהם: ב"ת ראשונה, על אף הקושי, בשווא נח	
יט ב תבדיל לך: אין טעם נסוג אחור, עם זאת, יש להיזהר לא להדביק את התיבות	
יט ה ונדחה: הד' דגושה ובשווא נע ³	
יט ו כי-יחס: כי במקף ולא במונח	
יט ח את-גבולך: העמדה קלה בב"ת והלמ"ד בשווא נע. ונתן לך: טעם בסוג אחור לנו"ן הראשונה	
יט י דם נקי: הד' קמוצה ⁴	
יט יא וארב לו: טעם נסוג אחור לאל"ף	
יט יג משראל: הי"ד בדגש חזק ובחירק	
יט יט ועשיתם לו: טעם נסוג אחור לש"ן	
כ ב בקרבכם: הקו"ף בקמץ רחב והר"ש בקמץ קטן	

¹ לחתוך בגרון את זרימת האוויר (דהיינו: א' עיצורית, "גנובה"), כדי שתנועת השורק שבראש המילה וּבְנָיו לא תישמע כמו המשך של תנועת השורק הקודמת שבסוף הוא.

² צורת הנסמך גרמה לתנועת הצירי להתקצר לחטף

³ המרפה וקורא בשווא נח משנה למשמעות של דחייה.

⁴ יתכן שזה לעיכובא למי שבכל מקום מבחין בין קמץ לפתח

כ ג	אֶל-תִּירְאוּ: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע ⁵
כ ו	אֲשֶׁר-נָטַע כָּרֶם: אין טעם נסוג אחור. תיבת אֲשֶׁר מוקפת ולא בקדמא, כן הדבר גם בפסוק הבא
כ ז	אֶרֶשׁ: ש"ן שמאלית
כ ט	וּפָקְדוֹ: הטעמה משנית של מרכא בפ"א במדויקים
כ יא	לָמַס: הלמ"ד בקמץ
כ יט	לְתַפְשֶׁהָ: הת"ו בקמץ קטן. אֶת-עֵצָה: יש להקפיד על קריאת המפיק, אחרת יש בכך כדי לשבש את משמעות הכתוב
כ כ	כִּי-לֹא-עָץ: שלוש המילים מוקפות וזהו הנוסח הנכון ⁶
כא א	בְּאֶדְמָה: הב' קמוצה
כא ב	וּמִדְדוּ: דל"ת ראשונה בשווא נע ⁷
כא ד	וְעֶרְפוֹ-שֵׁם: געיה בע"ן
כא ו	עַל-הָעֵגְלָה הָעֲרוּפָה בְּנַחַל: טעם טיפחא בתיבת עַל-הָעֵגְלָה
כא ח	דָּם נָקִי: הדל"ת קמוצה
הפסרת שופטים, ישעיהו נא יב – נב יג:	
נא יב	וּתִירְאִי: העמדה קלה בת"ו והר"ש בשווא נע ⁸
נא יג	וְיִסַּד אֶרֶץ: תיבה ראשונה במלרע ושנייה במלעיל, אין טעם נסוג אחור
נא טו	רָגַע: במלרע
נא יז	הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי: בשתי התיבות ר"ש ראשונה בשווא נע ולא בחטף
נא יט	מִי יִנּוּד לָךְ: טעם טפחא בתיבת מִי
נא כ	הַמְּלָאִים: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע
נא כא	וּשְׁכַרְתָּ: ש"ן ימנית
נא כג	מוֹגִיד: הו"ד בחירק חסר, אין לקרוא 'מוגאיד'. לַעֲבָרִים: הלמ"ד בפתח על אף שהיא באה לפני גרונית
נב א	עוֹרִי עוֹרִי: במלרע
נב ד	יֵרֶד-עָמִי: געיה ביו"ד הראשונה
נב ה	יְהִלִּילוּ: הה"א בצירי, ואין להשמיע צליל של יו"ד אחריה. מִנְאֵץ: המי"ם בחירק ולא בשוא
נב ו	הַמְדַבֵּר: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע
נב ח	נִשְׂאוּ קוֹל: טעם נסוג אחור לנ"ן, הש"ן בשוא נע
נב ט	חֲרָבוֹת: החי"ת בקמץ קטן
נב יא	הַבָּרוּ: במלעיל
נב יב	תִּלְכוּן: מלרע
ראשון של כי-תצא	
כא יג	וּבִכְתָּהּ: המילה מוטעמת במרכא בב"ת ובתביר בת"ו
כא טו	לְשֹׁנֶיהָ: הנ"ן בחירק
כא יט	וּתַפְשׁוּ בּוֹ: הטעם נסוג לת"ו, עם זאת הפ"א בשוא נע

⁵ הקורא נח משבש את משמעות הכתוב

⁶ בקורן התיבה כִּי מוטעמת במונח, עיין בספר "כא"צ והנוסח המקובל של המקרא" עמ' 54 שהטעמת הדפוס מנוגדת לנוסח המדויק בכתבי היד.

⁷ אין לחוש לאותם דפוסים וכתבי יד אשר ניקדו שם חטף פתח, אין זה אלא כי אם למנוע קריאתה בשווא נח

⁸ יש שינוי משמעות אם יקרא בשוא נח.

⁹ לתשומת לב: מוֹגִיד בגימ"ל לא מוניך בנ"ן כבהפסרת עקב. וכבר ראיתי שטעו בזה.

טז יח גור-אריה צור **שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֶּן-לָךְ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים.**

יש ליתן טעם מדוע נכתבים בכתיב חסר בלא האות וא"ו. ועל דרך הרמז, תרמוז הוא"ו לשם השם, ובהיעלמה אצל השפטים והשטרים ירצה לומר כי הדין והמשפט מסור להם, והקב"ה מסכים על ידם. שנאמר **בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט** (תהלים פב, א). כאומרו בקרב הדינים ישפוט ה'. וכעין שנאמר **לֹא בְשִׁמְסִים הָיָא** (דברים ל, יב). אלא שהדין והמשפט הוא על פי ה' כנאמר לקמן (יז, יא) **עַל-פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֶד.**

ועל דרך הצח, הוצא משופט את האות פי ומשוטר את האות ר' ונשארו אותיות שוט לומר לך: שופט ושוטר הינם ה"שוט" של הקב"ה ליסר בו בני אדם ולהעמידם על הדרך הנכונה. ואשר על כן תעיד האות פי אצל השופט, על כך שהשוט של השופט אינו אלא ב"פה", שבפיו יחתוך ויגזור את הדין לִירָא בו בני אדם. וכן תעיד האות ר' אצל השוטר, שהשוט של השוטר אינו אלא ב "ר", ברצועה שבידו. ובהעלם האות וי מן ה"שוט", ירצה לומר כי אם שב האדם מדרכו הרעה, מתקיים בו מודה ועוזב ירוחם, וה"שוט" שהוא מידת הדין ייהפך ל"שט", שהוא מידת הרחמים. וכפי שמובא במגן אברהם בשם הגה"מ (שו"ע תקפ"א) שנוהגים להרבות בסליחות ותחנונים באשמורת הבוקר בחודש אלול, מפני שאז הוי עת רצון. שהקדוש ברוך הוא שט בשמונה עשר אלף עולמות, ובסוף הלילה שט בעולם הזה, לגלגל רחמיו על בניו המיחלים לסליחתו. ועל דרך האמונה, תורה הוא"ו הנעלמה בשפטים ושטרים על כך שהקב"ה אע"פ שנעלם מעין כל, הרי מצודתו פרושה על כל החיים, והוא נמצא בקרב השופטים והשוטרים. שנאמר **בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט.**

השתא דאתית להכי, נימא ביה מילתא. **מִזְמוֹר לְאַסָּף אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט.** והוינן בָּהּ, לכאורה יש לשאול מדוע נאמר מזמור בפרק זה שכולו דין ומשפט. שלא יעלה על הדעת לכאורה לזמר ולשיר בעת הדין. ועוד ישאל, מדוע נקרא מזמור זה על שם אסף. א"ה. **הַתְּשׁוּבָה הַפְּשׁוּטָה לְכַאוֹרָה הִיא שֶׁאִסָּף מִמִּשְׁפַּחַת מִשׁוֹרְרֵי הַלְוִיִּים (בְּדִבְרֵי-הַיָּמִים) הוּא הַמַּחְבֵּר שֶׁל מִזְמוֹר זֶה. וְכֵמוּ מִשְׁפַּחַת מִשׁוֹרְרִים אַחֶרֶת 'בְּנֵי קוֹרַח'. יִתְכֵּן שֶׁמִּזְמוֹר זֶה נִתֵּן לְבִיצּוֹעַ עַל יְדֵי מִשְׁפַּחַת אִסָּף.** ויש לפתור, כפי שאמרה רחל כשקראה שמו של יוסף, אסף ה' את חרפתי. כן כאן נאמר מזמור לאסף. וכאומרו: אסף ה' את החרפה של דין וְלִית דִּין וְלִית דִּין. ולכן נאמר מזמור לאסף, שעל כך ראוי לזמר.

ועוד יש לשאול, מאי **בְּקֶרֶב** שנקט כאן הכתוב. **בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט.** על דרך הפשט יִכּוֹן במילה בְּקֶרֶב, לפירוש תוך. שהקב"ה נמצא כביכול עם הדיינים וביניהם. וטעמי האמ"ת יוכיחו שהטיפחא כאן נמצאת לאחר הניקוד באות המוטעמת, ובטעמי האמ"ת היא טעם מחבר לומר לך שהקב"ה נמצא עם הדיינים בלא הפסק כלל. [בשונה מהטעם "דחי" שאמנם מראהו כטיפחא והוא טעם מפסיק בטעמי אמ"ת יען שמוטעם לפני הניקוד שבמילה]. ולעומקו של מקרא יתפרש בְּקֶרֶב בענין של קרבה. כנאמר (תהלים עג, כח) מזמור לאסף... וְאֲנִי | קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי-טוֹב.

ולעומקו של מקרא יתפרש בְּקֶרֶב בענין של קרבה. כנאמר (תהלים עג, כח) מזמור לאסף... וְאֲנִי | קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי-טוֹב. וּכְפִיִּם הַפְּנִים לַפְּנִים (משלי כז, יט), כשם שיש קרבת אלקים לאדם, כן יש קרבת האדם לאלקיו. ובדרך של אל תקרי. אל תקרי בְּקֶרֶב אֱלֹהִים ללא הפסקה, אלא בְּקֶרֶב, בקרבת האדם לאלקיו, אלקים ישפוט. שהדין והמשפט מקרב את האדם אל בוראו. ולפי קרבת האדם ישפטהו אלקים מתוך רחמים של קרבה.

וזה שמסיים הפסוק: ואני | קרבת אלהים לי-טוב שתי | באדני יהנה מחסי וגוי. ובשימת לב: שם השם כתוב יהיוהי שהוא שם של רחמים, ומנוקד בניקוד של אלהים, וכן צריך לקראו אלהים, שהוא שם של דין. כזה: ֹוּ, שהוא רחמים בכתב ודין בקריא. והוא כפירוש רש"י בואתחנן: רחום בדין. וכאומרו: שקרבת האדם לאלקיו יש בה כח להפוך את מידת הדין למידת הרחמים. לכן נאמר קרבת אלהים לי-טוב, ולכן נאמר בקרב [בקרבת האדם] אלהים ישפט.

או כלל¹⁰ לדרך זו: באומרו שפטים ושטרים תתן להם, יתכוון לומר תן את עצמך לאלקיד, והוא יהיה לך להנאתך ולטובתך. וכפי שאמר הקב"ה לאברהם לך-לך, ופירש"י שם להנאתך ולטובתך. הכי נמי ידרש, שאע"פ שבאים הם השפטים והשטרים ליסר את האדם במשפט, הרי זה להנאתו ולטובתו של האדם. שאלמלא מורא של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו. וכמשנה בפרקי אבות (פרק ג, ב') רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מורא, איש את רעהו חיים בלעו. ויש לומר בפירוש משנה זו, שרבי חנינא סגן הכהנים דבר אמנם במורא של מלכות דארעא, והיא יראת העונש מפחד המלכות בארץ, אך כבר אמרו רבותינו בתלמוד (ברכות נח). ובזהר הקי (מקץ, קצ"ז עמ' א') מלכות דארעא כעין מלכות דרקיעא. ולפי זה יכון באמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות גם לשלומה של מלכות שמים, שלא תתחלל בפי הבריות. והיא יראת הרוממות. שעל כך ודאי ראוי להתפלל, שלא תהיה נתונה מלכות שמים למשיסה ביד שוסיף, שאלמלא מורא, איש את רעהו חיים בלעו ועל זה מתפללים כנבואת ישעיהו (מט, יט') ורחקו (כל) מבלעיה. כיצד ירחקו מבלעיה, כאשר תהיה מורא של מלכות שמים על הבריות. ואשר על כן אמר הוי. הוי מתפלל. שעל שלומה של מלכות שמים ראוי שתהיה לך הויה של מתפלל.

ושמא יש לומר שלכך התכוון רבי יוחנן בן זכאי (ברכות כח:) בברכו את תלמידיו לפני מותו: ויהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. בפשט דבריו התכוון כפי שהסביר להם אחרי כן: ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. ופירושו הוא כשם שמפחד פן יגלו הבריות את מעשיו, כן יפחד ממי שהכל גלוי לפניו. שאז ימנע מעבירות גם באין רואה. ולעומקן של דברים יש לומר שכך אמר להם: כשם שאתם מיחלים שיפחדו הבריות ממלכות בשר ודם, על דברים שבגלוי, כן תיחלו שיפחדו הבריות ממלכות שמים, גם על דברים שבסתר. ע"כ הרב גור אריה צור נר"ו.

דפי פרשת השבוע של בר-אילן שופטים עט

רוני אלעזר רנ"צ בדימוס. מפכ"ל המשטרה לשעבר

השוטר הפנימי והמסייעים בעדו

פרשתנו פותחת ב-"שפטים ושטרים תתן להם בכל שערך". הפרשנות ההלכתית מחייבת מינוי שופטים ושוטרים כמשמעם בכל אתר ואתר, וכך פוסק הרמב"ם (בהלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם א', א'): "מצות עשה נשל תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך".

מצווה זו הנוגעת להקמת משטרה במדינה יהודית, חידדה את הצורך של גדולי ישראל בדורנו (הרב הרצוג, הרב ישראל, הרב רוזן ואחרים) לעסוק בתשתית ההלכתית לתפקוד משטרה על פי ההלכה, שהרי לא ייתכן שלא ניתן יהיה לקיים מצווה דאורייתא על פי ההלכה...

¹⁰ א"ת. כיצד מנקדים מלה זו? משמעה לפי העניין הוא כמו לך או הלה, אך מה עניין הכ"ף בראש המלה? רש"י במסכת שבת קמה ב פירש כלך - לכה לך, אלא שקילל הלשון. נראה לנקד לכה לך, ובמלה אחת פלך. גם הניקוד של ידינו יש לו על מי לסמוך.

" כיום עושה זאת במסירות רבה הרב הראשי למשטרת ישראל נצ"מ הרב רמי ברכיהו. כשהוא רותם את פוסקי ההלכה לגבות ציבורית את פסקיו. לרבות הרב אשר וייס, הרבנים הראשיים ועוד.

א"ה. ראיתי בעניין זה גם בשו"ת צ"ץ אליעזר, הצרה הגדולה היא, שבפועל משטרת ישראל פועלת כגוף אלים אם על ידי שוטרים ומפקדים אלימים, או בהוראות 'מלמעלה', במלחמה בתורה ובשומריה, או בהגנה על מפירי התורה, גם כשפועלים בניגוד לחוק המדינה. ואכמ"ל.
מוכחא כאן שאלה שנשאלה ע"י 'שאל את הרב' שלום

אני אדם דתי. במסגרת מילוי תפקידי כשוטר, נדרש ממני לגנוב למפגינים ציוד (אוהלים, מחצלות, מזרנים). רציתי לדעת, האם בתוקף מילוי תפקידי כשוטר אפשר לעבור על הדיבר "לא תגנוב"? האם עלי להתפטר מעבודתי, או לחילופין, לטעון שכאדם דתי אסור לי לציית? אודה לתשובתך המהירה
לא אביא כאן את התשובה של הרב אליקים לבנון נר"ו (אפשר למצוא באתר). השואל מדבר על הפגנות, אולי גם פיגועי התנחלויות, או נסיונות להתנחלות, לעתים גם בתי כנסת. בפעילות המשטרתית הזו (לעתים נעשתה ע"י הצבא), נעשו פעולות החרמת והשחתת רכוש נפשעות בהרס קרוונים, והשחתת כל המצוי בהם, הרבה פעמים גם חילול ספרי קודש.

לא יכול להיות היתר לפעילות נפשעת זו. נעצור כאן.

השל"ה לוקח את הציווי לתחום המוסרי (ושל"ה, שופטים, דרך חיים א'):
בכאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה, שבעה שערים הם בנפש, שתי עינים, שתי אזנים, והפה, ושני נקבי האף, ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו שופטים ושוטרים, כלומר שישפוט את עצמו תמיד.
האם השיפוט העצמי הוא "מעגל סגור" בתוך האדם, או שמא יש מקום להסתייע באחרים לצורך "השיטור והשיפוט העצמי"?
הרמח"ל, העוסק בדרכי קניית הענווה, מזהיר מלהקיף את עצמך ב"כת חנפים", וחותר בהמלצה:

ואין טוב לאדם אלא שיבקש לו חברים תמימים, שיאירו עיניו במה שהוא עיוור בו ויוכיחוהו באהבתם ונמצאו מצילים אותו מכל רע, כי מה שאין האדם יכול לראות, לפי שאינו רואה חובה לעצמו, הם יראו ויבינו ויזהירוהו ונשמר. ועל זה נאמר: "וְתִשְׁמְרָהוּ בְּרַב יוֹעֵץ" (משלי יא, יד) (מסילת ישרים, פרק כד).
לכאורה, מדובר בהמלצה להציב ביוזמתך "שוטר" חיצוני, אשר יעורר ויחזק את "השוטר הפנימי" על "שבעת השערים".
דומה, שהמקור הבולט ביותר המכיר בממשק הזה שבין "השוטר החיצוני" ל"שוטר הפנימי", הוא הגמרא בברכות (כח ע"ב):

אמרו לו (לרבן יוחנן בן זכאי): רבינו! אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בער ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן?! – אמר להם: ולוא! תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם.
העולה מן הגמרא הוא, שאין לזלזל במורא בער ודם כ"שוטר חיצוני", לאותו "שוטר פנימי" שהצבת בכל שעריך. וכך הבין לכאורה רש"י: "ולואי – שיהא כמורא בער ודם, שאם כן תחדלו מעבירות הרבה". רש"י הבין, אם כן, כי לנוכחות של בער ודם הצופה בך, יש ערך של "מניעה מצבית".¹²
גמרא זו מבוססת על התובנה הבסיסית האריסטוטלית, לפיה "האדם הוא יצור פוליטי" (חברתי), ולכן הוא מושפע חברתית (בתהליך של "חברות" – סוציאליזציה). כך שההמלצה היא לנצל זאת לטובה.¹³

דוגמה קיצונית להזעקת חירום של "שוטר חיצוני" כדי לסייע "לשוטר הפנימי" שעמד להיכנע, מיוחסת לרב עמרם חסידא בגמרא בקידושין פא ע"א:

¹² מושג קרימינולוגי שעניינו צמצום העבירות בתפיסה של מניעה, באמצעות שינוי המצב אצל העברייני (מוטיבציה), הקרבן (פגיעות), או זירת העבירה הפוטנציאלית (נגישות וכו').

¹³ אין בכך סתירה מול ההדרכה שלא להיכנע ללחץ החברתי, כאשר הוא עלול להיות שלילי. כך למשל במור או"ח סימן א': "התחיל בעז כומר, לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שתעזיז פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה".

הנך שבוייתא דאתאי לנהרדעא אסקניהו לבי רב עמרם חסידא אשקולו דרגא מקמיהו. בהדי דקא חלפה חדא מנייהו נפל נהורא באיפומא. שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוּו יכלין בי עשרה למדלייא דלייא לחודיה. סליק ואזיל כי מטא לפלגא דרגא איפשה רמא קלא נורא בי עמרם. אתו רבנן אמרו ליה כסיפתין אמר להו מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא הדין ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי. בתרגום חופשי (ועל פי פרשנות רש"י): שבוייתא שציווה ר' עמרם לפדותן הובאו לעליית הגג שלו. הסולם לעלית הגג סולק. כאשר חלפה אחת מהם על פני הפתח של עלית הגג "הואר הבית" מפניה. ר' עמרם התפתה, הציב לבדו את הסולם שעשורה אנשים לא יכלו להרימו (וכוח העצום של היצר!) והחל לעלות לקראתה. כאשר הגיע לאמצעו של הסולם, פיסק את רגליו בחזקה לרוחב הסולם תוך שהוא נלחם ביצרו וצעק: "אש בבית עמרם!" הגיעו החכמים לכבות את האש (כלומר את אש היצר¹⁴), ראו את הסיטואציה (המביכה), וטענו בפניו: "ביישת אותנו!" והוא ענה: "מוטב שתבושו בי בעולם הזה ולא בעולם הבא".

אברבנאל מסביר במעשה יוסף את החלטתו של יוסף "וַיֵּצֵא וַיַּחַדְצֶה (בראשית לט, יב)", כדומה להחלטתו של רב עמרם חסידא. לדעתו, יוסף יצא לרשות הרבים כדי שלא ייכנע חלילה ליצרו במקום שאין בו אנשים, ששם היצר חזק יותר. בעוד שרב עמרם הביא את "רשות הרבים" פנימה לתחתית הסולם, בחר יוסף הצדיק לצאת לרשות הרבים, כדי למנוע "נפילה" מוסרית, חלילה.

אין ספק, שפרשנות זו נותנת מקום חיובי ומשמעותי "ללחץ חברתי" ועידודו של יצירת לחץ חיצוני על "השוטר הפנימי" (בשערים שציין השל"ה על פי ספר יצירה), המזעיק "תגבור" היכן עזה נדרש, בוודאי בעתות משבר.

האם המטרה היא רק "נקודתית" כדי למנוע חטא והתדרדרות, או שאולי יש בכך תועלת גם "ליום שאחרי"?

אחד מפרשני הבעש"ט על התורה¹⁵ כותב:

מורא אדם על אדם וכמו שאמרו (בבבא ג' ב) "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו". ושורש כל מיני היראה הוא יראת השם יתברך אשר הוא אוצרו, ופנימי לכל מיני יראה, שהם רק לבושים וקליפות אל יראת ד' שהוא הפנימית, וכל מיני יראה שנתעורר בעולם הוא לתכלית שיבא מזה אל יראה פנימית, שהוא שורש כל היראה שבעולם.

בסברה יש לומר, כי בסוגיות שבין אדם לחברו, גם אם לא מתחזקת היראה הפנימית (חיזוק השוטר הפנימי) ורק נמנעת העבירה, בוודאי יש לכך ערך רב, כי סוף סוף לא בוצע "מה שעשונא עליך", כלפי חברך והחברה מתוקנת יותר.

עיסוקה של המשטרה כיום הוא אך ורק במצוות שבין אדם לחברו, שהרי למשטרת ישראל, אין סמכויות בתחום של בין האדם למקום (אם שוטר יכתוב דו"ח לאזרח על נטילת אתרוג פסול... ללא ספק יקבע בית המשפט שפעל ללא סמכות!). בתחום של בין האדם לחברו, "השוטר החיצוני" בדמות שוטר ממונה על ידי המדינה (ולא ביוזמת האדם) עשוי לסייע "לשוטר הפנימי" בבחינת "שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו".

מניסיונה של המשטרה, האדם מתנהג אחרת בין מכריו לעומת התנהגותו בין זרים. הזר, כ"מפקח חברתי" יעיל פחות ומבייש פחות, מה שמוריד את רף ההתנהגות של "בין האדם לחברו" ברחוב המנוכר. כאן נכנס תפקידו של השוטר הרשמי. ניתן להתייחס אליו רק במובן המוכר של הרתעה, אולם תפיסה עמוקה יותר של שיטור תנסה לא רק לשנות נקודתית את ההתנהגות בנוכחות השוטר, אלא גם לנצל את "השוטר החיצוני" לחיזוק "השוטר הפנימי". התרגלות לנורמה מתוקנת יותר, לאורך זמן, מאפשרת את השינוי הפנימי כמאמר החינוך: "ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" (ספר החינוך, טז). מה שהיה לגיטימי, הופך כחלק מתהליך החברות ללא לגיטימי, גם באמצעות הרף החדש שמציבה המשטרה.

¹⁴ א"ה. פשוטם של דברים, חבריו ותלמידיו חשבו שאש (לא יצר הרע) דולקת בבית, ובאו לכבותה. כשנוכחו למה קרא להם, אמרו לו שהוא בייש אותם, בזה שרבים אינו יכול לעמוד בפני היצר.

¹⁵ מקור מים חיים על בעל שם טוב על התורה – עקב.

למשל, העצמה של נוער מצמצמת את הנטייה לעבור עבירות. ברוח זו הקימה משטרת ישראל תנועת נוער (בתיאום עם משרד החינוך במסגרת "בגרות חברתית"), שעניינה חיזוק נורמת הציות לחוק. כך למשל, נער שעובר תהליך העצמה, יש לו סיכוי גבוה יותר לעצור תהליך "ביוש" (shaming) רשתי באבו ("מקום" בו אין נוכחות של שוטר במובן הרשמי), טרם יקרה חלילה אסון.

א"ה. לא שמעתי מעולם על עניין זה. יש לדון עד כמה שיטה זו תואמת את רוח היהדות. אין כאן די פרטים שאוכל לקבוע.

אברבנאל, שהיה ממשפחת מדינאים המתייחסת לדוד המלך, התנגד נחרצות למלוכה (כך למשל הוא כותב על המלוכה בעמים: "את שיקוציהם ואת גילוליהם, איש מהם כל הישר בעיניו יעשה ומלאה הארץ חמס מפניהם"). הוא דן בתביעת העם למלך (בשמואל א ח), ושם הוא מאמץ את "המניעה המצבית" גם למערכות ציבוריות ולא רק לרמה האישית. לכן לדידו, מושל זמני שאינו שליט יחיד וכוהן מוגבל, עדיף ממלך קבוע ועוצמתי, מפני שהוא יודע שתיחשף ערוותו, אם יפגע. לפחות ביום שאחרי, ואימת הדין עליו. איזה דין? אברבנאל קושר בין אימת בשור ודם ובין אימתו של מלך מלכי המלכים: "ובהיותם עתידים לתת את הדין אחרי ימים מעטים, יהיה מורא בשור ודם עליהם ופחדו אל ה' ואל טובו (הושע ג, ה)".

הנה כי כן, אמנם לימדנו שלמה המלך (מש' ו:ו-ז) "לֹא אֶל גְּמֻלָּה עֲצַל רֹאֵה דְרָכֶיהָ וְחֶסֶד אֲשֶׁר אֵין לָהּ קֶצֶן שֹׁטֵר וּמִשָּׁל (מש' ג, ו-ז)", אך רובנו המוחלט, ממשיכים להידרש לשוטר. יהא זה שוטר ממונה במדים, בנושאים שבין אדם לחברו יהא זה השוטר החבר הלא-פורמלי, שממלא את התפקיד של "אימת בשור ודם" בכל שעריך, בין במצוות שבין אדם לחברו ובין במצוות שבין אדם למקום, וכולם מכוונים לחיזוק "השוטר הפנימי" – "שהוא שורש כל היראה שבעולם". **ע"כ רוני אלשיך.**

יח י הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו לא-ימצא בך מעביר בנז-ובתו פאש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: נראה שהטעם שהוצרך לומר 'קוסם קסמים', היינו משום שהרי גם מלך נקרא 'קוסם', כמבואר בחגיגה יד. **א"ה.** היתכן שבאמת קוסם הוא מלך? הבה נתבונן במקור הדברים.

בבלי חגיגה יד א כי אתא רב דימי אמר: שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל (רש"י. כלומר: נתנבל עליהן שמונה עשרה פורעניות), ולא נתקדדה דעתו [הדברים נראים כאילו הנביא מקלל מעצמו מטר קללות, ואינו נרגע עד שקילל את החמורה שבכולן] עד שאמר להם המקרא הזה ירחבו הנער בנזון ונתקלה בנכבד (ישעיהו ג, ה). שמונה עשרה קללות מאי ניהו דכתיב פי הנה האדון ה' עבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה כל משען¹⁶ לחם וכל משען מים (ישעיהו ג, א). גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וזקן (ישעיהו ג, ב). שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש (ישעיהו ג, ג). ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בהם (ישעיהו ג, ד) וגו'. משען – אלו בעלי מקרא, משענה – אלו בעלי משנה, כגון רבי יהודה בן תימא וחביריו. פליגו בה רב פפא ורבנן, חד אמר: שש מאות סדרי משנה, וחד אמר: שבע מאות סדרי משנה. כל משען לחם – אלו בעלי תלמוד, שנאמר לכו לחמו בלחמי ושתו מין מסכת (מש' ט, ה), וכל משען מים – אלו בעלי אגדה, שמושכין לבו של אדם כמים באגדה. גבור – זה בעל שמועות, ואיש מלחמה – זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. שופט – זה דיין שדן דין אמת לאמתו, נביא – כמשמעו, קוסם – זה מלך, שנאמר קסם על שפתי מלך: (מש' טז, י)...

היעלה על הדעת שלדעת חז"ל קוסם הוא מלך? יש מקומות נוספים במקרא מתפרשים כך? מחרש"א. ואמר קוסם זה מלך שנא' קסם על שפתי מלך, דלפי משמעו אין זה קללה דהקסם ממש הוא אסור בישראל וע"כ אמר שרמו על המלך שנאמר קסם על שפתי מלך וגו' שמדמה דבריו במשפט שלא ימעל באלו הוא קוסם קסמים. ועו"ל שקורא למלך קוסם שהוא מותר לידע בכשפים כמ"ש בפ"ק דסנהדרין [יז א] דאין מושיבין בסנהדרין כו' ובעלי כשפים ויודעין בשבעים' לשון ע"ש: ע"י מפרשים שם בישע' שפירשו קוסם כפשוטו, כעין כישוף. ולכן רחוק לומר שהתורה נתכוונה שלא יפרשו כך כאן.

¹⁶ המדקדק המפורסם יצחק אבינרי ז"ל תיעב את המלה 'גיבור' במובן תמיכה. הוא טען שבמקרא אין יש גם משען גם משענה, וגם משען, וגם מלים אחרות למשל משורש ת.מ. יכולות לשמש למטרה זו, למה להשתמש במלה ע"פ האנגלית backing?

כ כ הרב עמרם אייזנשטיין ר"ק עץ אֲשֶׁר-תִּדְעַ כִּי לֹא-עֵץ מֵאֵכֶל הוּא אֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרַתְּ וּבְנִיתָ מִצֹּר עַל-
הָעִיר אֲשֶׁר-הוּא עֲשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ:
לכאורה קשה למה חילקו את תחילת הפסוק כך: 'עץ אשר תדע - כי לא עץ מאכל הוא'. ולא: 'עץ -
אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא'.
ואולי לכן דרשו בב"ק צא: בברייתא 'רק עץ אשר תדע' זה אילן מאכל, 'כי לא עץ מאכל הוא' זה אילן
סרק. דלפי זה מיושב, שיעץ אשר תדע' הוא ענין לעצמו.
**א"ה. מעניין למדי' עץ אֲשֶׁר-תִּדְעַ המלה עץ נבלעת בקטע הזה ואין לה אפילו טעם מפסיק כלשהו אע"פ
שהוא הנושא כאן.**

תָּנוּ לַחֲכָם וְיַחֲכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):
<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשינה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בגישאים לשוניים
בכתובת: franklashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺